

TEKSTOVI IZ TINTARNICE (2)

ULJEZ U PODRUMU

Kroz bujni guščik bršljanova lišća jedva da se i vidi podrumsko okno moje kuće. Kuća je stara, masivna, vlažna, a podrum dubok i prostiran, u svemu podsjeća na staru srednjevječkovnu tamnicu punu algi i gnijezbi. A u podrumu živi on — uljez! Primjetio sam ga, i otkrio prije nekih sedam ili osam godina, ali mi to nitko nije povjerovao, zamislite: do dana-današnjeg nitko mi nije ni riječi povjerovao! »Ta, tko bi živjeo u našem podrumu?« rekla je moja jadna majka i žmurmula svojim vodnjikavim očima. Otac je bio apatičan i nepokretan, on je uvijek odustuo gledao nekamo kroz mene i mislim da uopće nije razumio moje panično upozorenje. Greške, pravili su užasne greške, trebalo je samo spustiti se u dvorište, razmalknuti bršljanovo lišće i pogledati... Uljez bi bio razotkriven. A kad vam u podrumu živi uljez, to je isto tako bolno kao kad vam se negdje u utrobi javi opaka šklica neke neizlijedive bolesti koja tamо raste, buja, množi se...

On si je pašk uređio život kako najbolje umije, učinivši sve da ga moji siroti roditelji ne otkriju. Izlazio je napolje na zrak kada ih nije bilo kod kuće, praoniku i drvljanik koristio je samo noću kada su svi ispavali i sve, baš sve radio je tako da ostane nezamjećen. U nastupu drskeosti i priksa oženio se, izradio djecu, čak je počeo davati i brojne podukte klavira, naravno u vrijeme kada su roditelji bili na poslu.

Znao je da sam otkrio njegovo prisustvo, ali je, gad, jedan, bio siguran da neću moći učiniti ništa sve dok se moji roditelji ne probude iz varljive paučine snova o tobožnjoj sigurnosti. Znali smo se gledati dugi, oči u oči, naravno kroz onaj prozor pokriven gustim lišćem biljke koja je obmotala gotovo čitav donji dio kuće.

O zelenu biljku, tajni pokrove užasa kojeg si zakrivala tolake godine!

Onog dana kada je umro otac, on se toliko raskuražio da je čak ikrenuo na sprovod, a potom se, nešto ranije nego li je

počela tužna večera, vratio i zavukao u svoj podrum iz kojeg se dugo u noć čulo podmuklo cerekanje. Ni nakon očeve smrti majka nije povjerovala u moje priče o uljezu u podrumu, ali se ipak, obuzeta nekim strahom, zajedno sa mnom penjala u sve više prostorije kuće.

Onog dana kada je umrla majka, on osjeti da je kucnuo njegov čas. Drsko i bestidno on započe invaziju na ostale prostorije kuće, ostavljujući mi samo jednu majušnu sobicu u potkroviju. Sada su sve sobe u kući odisale vlagom i gnijezbi, a zidovi se presvlačili mahovinom i algama. Do u kasne sate posvuda se čuo hihot njegova nalkota, bezobrazna drekla i vilka njegovih učenika klavira i sumamuto vrištanje njegove žene padavice. Noću su se ipak svi vraćali u podrum gdje su se osjećali sigurni, ta podrum je ipak bio njihova postojbina.

A ja, ja gore u potkroviju čekam na smrt. Ali jedna me činjenica hrabri, činjenica da neću umrijeti onog časa kad on pokuca na moja vrata i zariše da mu predam tu posljednju sobu, taj očajnički bastion borbe protiv uljezā. Ne to neće biti tada, jer će ja umrijeti kraj jednog, za sada nepoznatog, jezera u šumi.

A to znam pouzdano iz jednog sna koji se često puta ponavlja.

SIMBOLIKA

Tog je patetičnog pisca oduvijek obuzimala jedna pomalo Melvilleovska tema o čovjeku koji, iz tko zna kakvih razloga, plovi nepoznatim morem u grubo izrađenom mrtvačkom kovčegu. Simbolika mora i kovčega, o kalko ju je on želio projasniti, uplesti je u jednu veliku romaneskenu strukturu! Međutim, roman koji je pisao godinama, nikako da prede obim jedne stranice. Na toj prvoj strani nedosanjanog djela, govorilo se o sporom, ali neumitnom rastu jednog drveta u Etiopiji i o sanjaru koji, negdje na jugu Španjolske, sjedi na morskom grebenu i broji valove. Sanjaru prilazi neki putujući glumac sav u prnjama i zdaleka mu nešto više... Dalje nikako nije išlo, možda iz proste činjenice što podneblje koje je želio opisati nije bilo njegovo vlastito. Nikada on nije vidio Etiopiju ili Španjolsku, nikada nije vidio more. Od čitave konstruktivne građe budućeg romana poznat mu je bio samo grubi mrtvački kovčeg, kovčeg u kakvim zakopavaju mrtve njegova kraja. A njegov je kraj bio kraj močvara, šibljika, pješčanih sprudova. Jedenog jutra, s prozora svoje kuće, spazi on pogrebnu povorku. Čudno, viđao je tajke povortke i ranije, ali sada ju je prvi puta ugledao u mjenoj pravoj suštini, sada ju je progledao duboko, do samog dna. Prvi puta u svom životu pisca doživio je pravu epifaniju! Ljudi, umorni muškarci i žene, išli su pognutih glava, četvorica su nosila lijes i gacali gotovo do koljena kroz gusto, piktijasto blato, pop je pjevao neku grotesknu svetu pjesmu... I on shvatiti: prava se romaneskna tematika nalazi u toj njegovoj močvari, a ne u plavetinu Mediterana i pržinama Španjolske, prava se tematika nalazi tu pored njega u močvari, u svjetu ružnih daždevnjaka i žaba, u barskom nakotu, močvarnim insektima i ustajalom, smrdljivom zraku. I gledao, do slijedećeg ljeta on sastavi prvi tom prozne Poeme o žabi. Čini se da je taj, kako smo već rekli, pomalo patetični pisac ipak shvatio da se u beskrajnim koncentričnim krugovima žabljeg oka krila ona ista čudesna simbolika o kojoj je maštao smisljavajući roman o moru i mrtvačkom kovčegu.

ROZARIJ

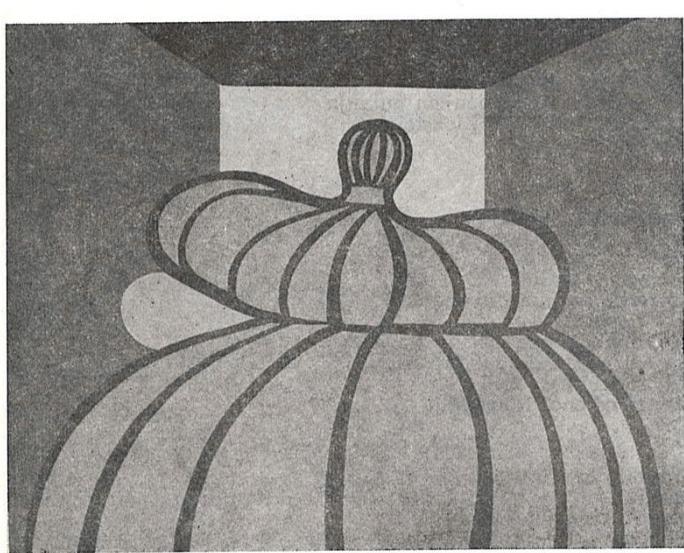
Vrtlar N. bio je duboko svjestan bolne činjenice da se miti jedan cvijet iz njegova ukrasnog vrtta ne da sagledati u svojoj pravoj suštini, već da je svaki nerazlučivo vezan sa, njemu imanentnim, simbolizacijama. Talko, primjerice, ljljan nikada nije bio samo ljljan, već je u sebi kario i niz simboličnih sadržaja, značeci ili predstavljajući istovremeno: nevinost, precjenjivanje, devu, prenati ukop i esteticizam. Jedan, jedini cvijet bio je lišen te mnogostrukonosti značenja, naravno, bila je to ruža koja je svojom pojmom konotirala samo jedan sadržaj, a taj je bio sam Nečastivi!

Jedne tople ljetne noći išeta vrtlar N. u svoj poveliki vrt i krene prema rozariju. Sred žbunja najrazličitijih ruža on spaži jednu novu koja je najvjerojatnije procvjetala te iste noći. Njena je boja bila zelena, a svak, iole upućeniji, zna da zelenih ruža nema. Miris ove čudesne, fantomske ruže bio je mnogo intenzivniji od mirisa ostalih, ponajviše crvenih ruža.

Sedam dana kasnije, vrtlar N. postavi mali tronožac ispod novoprocvjetale ruže i, umjesto da si u venu ubrizga smrtonosnu količinu otrova, on poče nizati pasijans. I gle! — kako je okretao karte, sa njih su, iz nepoznatih razloga, nestajale slike, pa su se šareni kartončići pretvarali u prazne, bijele pravokutnike. Ta bijela mjesta, ti pravokutni vakuumi predstavljali su jedine sigurne točke ljudske sudbine, točke u koje je uteo sav mogući Smisao. Znao je to naš vrtlar N., a on je bio tako vješt i siguran u nejasnoj problematici beskonacičnih simbolizacija.

STRATEGIJA PAUKA

Osim matematike i logike, kao da ga ništa drugo nije zanimalo, a i tu svoju prvu i najveću ljubav nikada nije pokušao kaliti u nekakvoj školi. Da li je to bilo samo stoga što je bio izuzetno slabog imovnog stanja, ili je posrijedi bio neki važniji razlog.

Naučiš ga kartati preferans i doskora postane u toj igri neuporedivo vješt. Oduševljavala ga je ta mogućnost nesagledivog broja kombinacija i lagano gonetanje kôda narednih bacanja, kôda koji je iza svake baćene karte bivao sve očigledniji. Isto tako bje ushićen mogućnošću da se britkom i neumitnom logikom izvuće iz gotovo svakog kartaškog škniptca.

Potom je naučio bridž, igru koja je bila mnogo kompleksnija i koja je pred nj podaštrala jedno šire i čvrše polje logičke mužnosti. O tome kako je igrao bridž ne moram vam ni govoriti, dovoljno je samo kazati da bi najvjerojatnije postao svjetskim prvakom, samo da je kojim slučajem imao više, mnogo više para. Poznato je, naime, da su bridž-prvenstva u stvari sa stajališta trulih bogataških i snobovskih slojeva.

Konačno pređe na šah. Napredovalo je izuzetno brzo, no nije volio igrati, radije je sam postavljao gotovo nerazmirsive kombinacije prepune šahovskih zamki, a onda ih najkraćim logičkim putem rješavao. Igrati s nevjestim protivnikom (a nevjesta su za njega bili gotovo svi) bilo mu je neobično mučno. Gotovo da ga je hvatala nesvjestica kao i prigušen bijes, kada bi se šahovsko polje, uslijed neznanja protivnika, pretvorilo u kaos nerazgovjetno artikuliranih poteza. Sjećam se, sreću sam ga jedne večeri pred kioskom u centru grada. Držao je u rukama novi broj »Šahovskog glasnika« i glasno se smijao nekolikim neobičnim i neproračunatim potezima šahovske ljestvice Polugajevski — Karlov. Za njega je šahovska partija moralna biti olaženje matematičke preciznosti i logičke očiglednosti.

No šah ga je brzo zamorio, jer mu se činilo da je i na tom polju došao do kraja, a on je morao ići stalno naprijed i naprijed... Bivao je sve bljedi, tamji, umorniji, neškako prozimniji. Baš kao da je, mučen svojim interesima, kopnio i rastapao se u svijetu koji je za njega bio preočigledan, lišen suštinske tajanstvenosti koja zapravo i nije ništa drugo nego jedna skrovita logilka.

I eno ga sada na tavanu svoje kuće u predgrađu, sjedi pred prozorom i danima gleda u jednog pauka koji plete, raspreda i ponovo plete svoju mrežu, mrežu koja se sastoji od tisuća niti i od tisuća čudno raspoređenih spajališta. Nitko ne razumije što on to gleda u tom finom tkanku koje oličava neku čudesnu, onostranu geometriju.

A on ih samo moli da ga ostave na miru, jer za koji dan će proničnuti u smisao niti, u demonijačnu strategiju otrovnog pauka, u srž mreže, mreže koja oličava sveobuhvatnu, apsolutnu logiku Prirode.

GROBARI

»Zalkasnit čete!« vilkao je Matačić gurajući nam lopate u ruke. Bile su to stare, gotovo neupotrebljive, blatne lopate. »Požurite i dobro kopajte večeras, držat ću vam stisnute palce!«

Bilo je izuzetno toplo ljetnje veče, sparina nam je udarila u glavu, a znoj nam oblijepio leđa. Sada je još trebalo krenuti na groblje i iskopati ruku.

»Ne plasiš li se sad naveće groblja? Nezgodno vrijeme za kopanje ruke. Ali ipak dvojica smo.«

Zlatan se luđački smijao i tražio motiku. Lopate nam nisu bile dovoljne. Reče:

»Nekako ćemo iskopati tu ruku, samo da nas oni radoznalci ne ometaju!«

Baš kada je Zlatan pronašao motiku, u skladište uleti Matačić, kojeg je kopanje ruke izgleda strašno brinulo. Vilkao je na nas da smo neodgovorne ljenčine i da ćemo na groblje stići nakon pogrebne povorkе što je nezamislivo i nedopustivo. Ruka mora biti iskopana prije nego li se sprovod pojavi.

»A koga to večeras zalkapaju?« upita Zlatan kao da ga se to tiče. Izgleda da je te večeri bio malo pijan. Matačić otpovrne:

»Idite k vragu!«

A zalkapali su te večeri neku tinejdžerku, gotovo klinku koja je tragično izgubila život utopivši se.

Krenemo ka groblju noseći obvezatni alat na ledjima. I prem je već bilo kasno uveče, svjetlost je toliko blještala da smo morali žmirkati očima. Naravno, od sprovoda još ni traga, Matačić je bio veliki paničar. Što ako i na nas grobare netko mora čekati? Nismo niti mi baš zadnji ljudi!

Počnemo kopati grob. Više smo se šalili i zafrkavalii nego što smo ozbiljno radili. Talkeva je bila naša vrst posla. Kada dođe sprovod oni će se već neškako snaći s tim tobožnjim ženskim lešom.

Za sve vrijeme osjećali smo Matačićev pogled na svojim ledjima, on nas je podozrivo promatrao. Niti jednu raku nismo iskopali a da on nije pazio iza naših leđa, tih i nevidljiv. A onda Zlatan okrene glavu i pogleda nekamo udesno. Pogledam ikromice i ja. Tamo na kraju groblja, sjedio je u rupi do vrata čovjek s naočalama na nosu i s hrgom papira ispred sebe. Dakle, vidjela mu se samo glava. Davao nam je nekakav znak. I tada začuh kako mi se Zlatan obraća rječima:

»Reci mi pripada li kršćanski pogreb ženi, koja sama od svoje volje potraži vječno blaženstvo?«

Ja mu i ne misleći odgovorim lako uvijek:

»Vjere mi, pripada; zato joj brzo iskopaj grob. Mrtvozornik ju je pretražio pa je pronašao, da se ima kršćanski pokopati!«

Čitava je dvorana umulkla i slušala naš glasni razgovor. Tako je to bilo uvijek u petom činu kada smo se pojavljivali mi — grobari!

Ilijana domić

jednom bezveznjaku (i ne samo njemu)

Izbij iz glave sve u vezi mene,
jer se ništa na me zavezati neće.
Izbij iz glave sve boze o vezi,
jer mi se malenkost nadoveza jezi.

Zaboravi dakle sve u vezi veze
postojeća jesam tek kad sam bez veze.
Svaka mogućnost da se nadoveže
znači jednu petlju (dakle da me veže),

a nema tog ikralka da se na me veže,
jer ma kako dobru donosi vezu
moje bitisanje ne podnasa svezu
svaka mogućnost nestaje u rezu!

U svoje se ikonce bezveznosti svezah
i kad veze rezah ni od čeg ne prezah.
Učini li ti se da se nadovezah
izbij iz glave, ja se samo zezah.

Nema tog veza da mi smiso veze,
(pa ma kako niti pozlaćene bile)
mene bezvezivu, na me nevezivu.
Imam jednu tezu, duboku, jezivu:

od veze do veze pa do bezveznosti,
napokon si spleten u nekom kavezu.
Nema opstojanja ni u kom navezu,
tek mogući jesmo u pravom savezu.

* * *

Uistinu nije zgodno
ni uputno
niti shodno
reći da si samo treći
(ne zarezuju me nimalo tvoje uporne oči
dok ispred nas niz cestu tiano memla kroči)

nisi uopće glavni
u ovom kasnom pejzažu
na ovom palucavom putu
gdje se svijetla prenemaju
pa zaostaju u skutu

u meni zastrio zviježđe šuti
obgrli me tvojom rukom tama
na mojoj između grana razapetoj puti
noć tvojim dahom slutnju jutra slama

ne
uistinu nije zgodno
ni uputno
niti shodno
(pogotovo ne u pjesmi)
reći da si tek treći
(grubo rečeno: dekoracija pejzažu)
ova noć nema u meni broja
ne daj da te bljesci slažu
uistinu — nisam tvoja